

REPARATION AF GESTIK: SAMMENHÆNG MELLEM TALE OG GESTIK

Af Mie Femø Nielsen (Roskilde Universitetscenter)

Arme over kors signalerer forsvarsposition, og man skal passe på ikke at pille sig i ansigtet, for det kan afsløre, at man lyver. Sådan har tilgangen ofte været, når der er blevet kigget på kropssprog. Om det er rigtigt, er svært at sige, når vi nu ikke kan se, hvad folk tænker. Desuden er det en type udsagn, der ofte bygger på anekdotiske data. Det er derfor ikke sådan noget, jeg vil beskæftige mig med i denne artikel. Artiklen fokuserer på sammenhængen mellem det verbale og det non-verbale i naturlige samtaler, altså samtaler der ikke forekommer af hensyn til undersøgelsen. Og sammenhængen søges belyst via mikroanalyse. Metoden er hentet fra konversationsanalysen.

Når man inden for samtaleanalysen beskæftiger sig med kropssprog, så er det processuelle i gestikken ganske vigtigt. Det fremgår fx af nogle af de begreber, man arbejder med.

Man kigger fx på, hvordan en gestus udvikler sig, den har nemlig forskellige faser, og her er forberedelsesfasen ikke den mindst interessante, altså det der bliver gjort med hænderne, når en gestus er på vej til at blive produceret, hvordan hænderne så at sige er på vej i stilling.

Man kigger også på forskellige positioner, og en vigtig skelnen er her mellem 'ude' og 'hjemme', altså når hænderne er henholdsvis aktive med gestusen, og når de er i hvileposition. Endelig kan man naturligvis tale om forskellige slags gester, alt efter deres forhold til indholdet af talen, og de bliver produceret af både den talende og af recipienten.

Nøgleord ved analyse af gestik

Udvikling

- a) Begyndelse
- b) Højdepunkt
- c) Udtoning
- d) Afslutning

Faser

- a) Forberedelsesfase
- b) Gennemførelsesfase
- c) Udtoningsfase

Positioner

- Hjem/hvile
- Aktiv/igangværende

Typer

- Ikoniske
- Deiktiske
- Relationelle
- etc.
- Talergestus

Lad os se et par eksempler på, hvor fint integreret gestikken er i talen. Det første er fra tv-udsendelsen Profilen 28.10.95, hvor Jens Olaf Jersild interviewer Tøger Seidenfaden i forbindelse med Politikens pirattrykning af Ritt Bjerregaards berømte kommissærdagbog.

Der er mange eksempler på det i interviewet. I specielt én lille situation bruger Jersild meget åbenlyst gestikken i forbindelse med sit turdesign. Han foretager nemlig en gestikulatorisk udhævning, der meget nøje korresponderer med den prosodiske udhævning af dele af turen.

Ex 1 (Seidenfaden-6a, Kriminel handling)¹

IR: *HE færdig med forberedelsesfase med udgangen af forudgående TCU, HE oppe og fremme foran IR m. tommer opad og håndfladerne mod hinanden*

*man vil nu gå ind i
HE laver opadgående buet bevægelse mod IE,*

*stra:fifeloven,
HE fremme i målposition foran IE*

*(.)
HE tilbage mod kroppen med flader nedad og tommer ind mod kroppen*

*vi taler om en krimi
HE gentager opadgående buede bevægelse mod IE, denne gang lidt længere nede*

*inel handling,
HE fremme i målposition foran IE*

*(.)
HE hurtigt tilbage mod kroppen i kort bevægelse med flader nedad og tommer ind mod kroppen*

*man ve gå ind i
HE gentager opadgående buede bevægelse mod IE, denne gang mindre bue og hurtigere bevægelse*

straf!felloven.

¹ IE: den interviewede, IR: intervieweren, HÆ: hænderne, PCP: possible completion point. Uddraget stammer fra MOVIN DataCorpus, redigeret af: Mie Femø Nielsen, Jakob Steensig og Johs. Wagner. Dette interview er udskrevet af Lone Laursen, efterfølgende modificeret af undertegnede. Yderligere information om MOVIN DataCorpus findes på <http://www.conversation-analysis.net/corpus/corpus.html>

HÆ fremme i målposition foran IE, tættere på egen krop end før

yhhh å forfølge

HÆ gentager bevægelse mod IE, denne gang uden bue, tættere på egen krop og endnu hurtigere bevægelse

dighh.

HÆ fremme i målposition foran IR selv, efter PCP kommer HÆ tilbage til hvileposition

Den talende foretager her en gentagen bevægelse mod den anden, der præcist følger turens udvikling. Hver ny bevægelse ledsages af en ny turkonstruktionsenhed (TCU). Hver TCU afsluttes med et nøgleord, der særligt fremhæves ved tryk og op- og nedadgående intonationsbevægelser. Dette sker tre gange. Herefter er der en fjerde gentagelse af bevægelsen, der ikke ledsages af en ny TCU, men en fortsættelse af en forudgående TCU, der ellers var intonationelt markeret som havende nået færdiggørelse (faldende intonation). Hver bevægelse er en mindre udgave af den forudgående, således at den første foretager den største buebevægelse, der lander tættest på modparten, og den sidste den mindste bevægelse, der ikke er buet, er hurtigere og lander tættest på den talendes egen krop.

Den gestikulatoriske udhævnings korrespondance med den prosodisk udhævning giver gestikken en vigtig funktion i forbindelse med turdesign. Det henleder modpartens og publikums

opmærksomhed særligt på lige denne taletur.

Indholdet af det sagte virker ikke så formfuldendt og forberedt, som den fantastiske udnyttelse af prosodi og gestik ellers kunne tyde på. Det er naturligvis principielt umuligt at se på det intentionelle og på, hvilken tankevirksomhed der er gået forud for talen. Men der er et par indicier for, at denne tur først bliver udviklet undervejs, og derfor ikke er en færdig, på forhånd udviklet pakke, der blot afleveres: For det første gentages ordene "man vil nu gå ind i straffeloven", hvilket på nær "nu" er en identisk gentagelse. Sådanne udgør ganske vist et klassisk retorisk virkemiddel, men som gentagelsen anvendes i dette konkrete eksempel får den snarere det forudgående "vi taler om en kriminel handling" til at virke som et indskud, en nødvendig mellemregning, der lige skulle med, inden man kunne gå videre til "og forfølge dig". For det andet er der ordene "og forfølge dig", der indholdsmæssigt formentlig har været den oprindeligt beregnede fortsættelse af "man vil nu gå ind i straffeloven". I forhold til det forudgående virker "og forfølge dig" ikke så avanceret. Tilmed kommer det efter en meget langt indadgående vejtrækning, der kunne give tid til at finde den ønskede formulering. Der skulle derfor være tid til at finde på noget, der ville matche det forudgående bedre, idet dette med sin prosodiske og gestikulatoriske udhævning er markeret af den talende som et retorisk højdepunkt. Set i lyset af dette forekommer ".hhh og forfølge dighh" som et retorisk antiklimaks. Dette underbygges af, at den sidste håndbevægelse nok er dannet efter samme skabelon som de forudgående, men er meget økonomisk. Men det er naturligvis spekulationer, dog byggende på nogle indicier. Min pointe med spekulationerne er også bare, at jeg gerne ville gøre rede for, hvorfor jeg ikke mener, at der er tale om et retorisk færdigudviklet udsagn, der blot afleveres på dette sted. Jeg tror, at det bliver til i situationen. Dog må man sige, at ytringen nok tager form i situationen, men at det er undervejs inden, at der skal være tale om et retorisk højdepunkt. Således har IR ikke så markant gestik i det forudgående, og i slutningen af forudgående TCU er gestikken i forberedelsesfase. Desuden hænger gestikken nøje sammen med den talendes nøgleord, der også konsekvent er særligt fremhævet prosodisk. Gestikken når sit højdepunkt, præcis hvor talen gør det.

Nu kan man jo altid indvende, at de her to fyre jo er meget professionelle oratorikere og mediepersonligheder, der er vant til at tale foran et publikum. Og her er de tilmed midt i en duel, hvor de tydeligvis nyder at have en værdig modstander. Så derfor skal vi også lige se på, hvordan der hos mere almindelige talere kan være en absolut lige så smuk korrespondance.

Eksemplet er fra et afdelingsmøde i en dansk virksomhed, og data stammer fra mit ph.d.-projekt (Femø Nielsen 1998). Eksemplet viser, hvordan én af lederne ikke bare anvender gestik

i forbindelse med sit turdesign, altså sit design af sin taletur, men også i forbindelse med selve turtagningen. Det er det sidste, jeg vil henlede opmærksomheden på her, fordi det simpelthen er så virtuost, og det kommer i forbindelse med lederens overdragelse af taleturen fra sig selv til næste taler. Interaktionen er her mellem lederen, som er manden i øverste højre hjørne af billedet, og så en kvindelig medarbejder, der er hende med det lyse glatte hår i det nederste venstre hjørne af billedet.

Ex 2 (MOP-1 b, Det havde vi også før)

L >prøv lige å hør< (0.2) perso[NALE- (0.4)]
 ? [((uf.))]
 L personaleafdelingen har ansvaret for, (0.5) å tilRETtelægge (0.3)
 M1 >ja, ja, <=
 L =vores personalepolitik
 (0.4)
 efter, (0.3) det behov der nu [er i] driften
 M1 [jaer,]
 L ikk=i det her tilfælde for besparelser
 (1.1)
 det havde vi oss før
 (.)
 å det der jo ikk ændret på,
 (4.0)
 M1 "nå okay"

På et tidspunkt i sin forklaring er lederen nået til, hvad der kunne være afslutningen af sin taletur (ved "det havde vi oss før (.) å det der jo ikk ændret på"), er altså nået til et muligt færdiggørelsespunkt, et possible completion point (PCP). Denne forklaring ledsages af gestik, som ikke behøver at blive gengivet her. Samtidig, i den efterfølgende 4 sekunder lange pause² fastholder han øjenkontakten med medarbejderen og fastholder sin gestus midt ude i luften, ligesom sat på stillbillede-funktion eller frys. Han ser endvidere ud til med sin fastholdte øjenkontakt og den 'fortsættelsesparate' gestik at ville fortsætte, hvis hun signalerer, at der skal mere til, og at han skal tale videre. I løbet af den lange pause når han åbenbart til den konklusion, at hun er parat til at overtale taleturen, og det vil sige, at der ikke længere bare er tale om et muligt færdiggørelsespunkt med overgangsrelevans, men der er simpelthen tale om, at talerskifte vil ske, og så opløser han minsandten den fastfrosne gestus og tager hænderne tilbage i hvileposition. Hermed markerer hænderne, at hans tur er slut og talerskifte vil ske. Og der sker, da hun siger "nå okay". Det fascinerende ved hans gestik er her, at den markerer, hvornår pausen ændrer karakter fra at være en pause ved et muligt færdiggørelsespunkt (PCP) til at være en pause ved et overgangsrelevant sted (TRP).

De forudgående eksempler skulle vise den hårfine korrespondance. Der kunne siges meget mere om det her, men nu vil jeg gå videre til reparatur. For nogle af de spørgsmål, man oplagt kan stille er: Når nu det non-verbale følges så smukt ad med det verbale, hvad så når der reparerer på det verbale? Reparerer der så også på det non-verbale? Eller hvad sker der? Tøver hånden under en tøvelyd? Hakker bevægelsen, når den talende hakker i det?

Reparatur

Når man beskæftiger sig med reparatur, så er den vigtigste skelnen mellem, hvem der initierer den, om det er den igangværende taler selv, eller det er den anden, og hvem der udfører reparationen, om det er den talende selv eller den anden. Reparatur *initieres* af selv eller anden, og reparatur *udføres* af selv eller anden. Det behøver imidlertid ikke at være den samme, der både initierer og udfører reparationen, hvorfor følgende fire grundlæggende reparaturformer kan identificeres (Schegloff og Sacks 1977):

- Selv-initieret selv-reparatur (fx tøven og redesign)

² Samtlige pauser i de angivne udskrifter er målt på computer.

- Anden-initieret selv-reparatur (fx opklaring ved forståelsesproblemer)
- Selv-initieret anden-reparatur (fx ordsøgning)
- Anden-initieret anden-reparatur (typisk korrektioner)

Der er præference for selv at reparere på sin tale og også selv at initiere den, men det forekommer tit, at den anden initierer reparationen, og så udfører den oprindelige taler den. Jeg vil i det følgende vise eksempler på et par af disse, nemlig den hvor den talende selv initierer og også udfører reparationen, og hvor den anden både initierer og reparerer.

Først skal vi se på en såkaldt selv-initieret selv-reparation, en selv-korrektion. Det er igen i lederens taletur, når han taler om en Christian, der har igangsat noget.

Ex 3 (MOP-1 d, Igangsæt)

L: det rigtigt
 å derfor ka man si: at, lat at ø:h
 å det tror jeg ossøh er- er nod som, som ligger Christian meget på
 sinde,
 fordi ø:h (.) mæ de aktiviteter han har igangsæt (0.4)
 eller initieret (0.3) ø:hm: (0.6)
 i form af det personalepolitiske beredskab, (1.0)

I løbet af sin taletur bruger lederen ordet "igangsæt", som han efterfølgende substituerer med ordet "initieret". Jeg skal ikke komme ind på her, hvorfor han gør det, men der er nogle organisatoriske implikationer af det, for der er tilsyneladende tale om forskellig type opgave- og ledelsesansvar,

alt efter om man igangsætter eller initierer. Derfor er det på mange planer en interessant selv-korrektion, men her vil jeg nøjes med at se på, hvordan den hænger sammen med gestikken.

Der sker nemlig det, at han under sit turdesign er i gang med gestikulatorisk at illustrere de aktiviteter, den omtalte Christian har med at gøre, og det gør han ved at lave en bestemt spiralagtig bevægelse med sin højre hånd. Så får han imidlertid sagt "igangsæt", og bevægelsen stopper, og bliver frosset i den efterfølgende lille pause, og han fortsætter først den bevægelse, han var i gang med under sin gestus, når ordet er substitueret.

Det næste eksempel er et tilfælde af anden-initieret anden-reparatur, en såkaldt anden-korrektion. Lederen er i færd med at forklare den lyshårede medarbejder noget, og bliver så stillet et spørgsmål af en anden medarbejder, der ikke er blevet fanget af dette kamera. Hun sidder lige til venstre for ham. Det spørgsmål får ham til at skifte spor, og fra at henvende sig til den første medarbejder, henvender han sig nu til den anden, men han har åbenbart problemer med hendes spørgsmål, fordi han korrigerer på den underliggende antagelse, der driver spørgsmålet. Hun spørger til et antal af det fænomen, de taler om, og han kan ikke give det svar, hun spørger efter, fordi fænomenet her bliver opmålt i kroner og øre. Det var alligevel ikke det, hun var ude efter, så hun fortsætter reparationsekvensen, men her skal vi bare nøjes med at kigge på den korrektion, han laver, når han fastslår, at det er kroner og øre, det pågældende fænomen opgøres i.

Ex 4 (MOP-1 a, Kroner og øre)³

M2 hvor mange drejer det sig om i antal,

G fra forberedelsesfase tilbage til hvileposition

B hoved drejes ca. 45° fra M1 mod M2, blik skifter fra opad og vendt mod M1 til ned i bordet

(0.8)

G HÆ i hvileposition bag bordkanten

B kigger skråt ned i bordet

L ø:hm:,

G HÆ i hvileposition bag bordkanten

B kigger skråt ned i bordet

(2.2)

G forberedelse: VH kommer op og frem, fingre vippe nedad, VH føres langsomt frem nedad mod papiret,

B blik ned i bordet

L: >det=jo kroner å øre det her< (.) går på=

G fingerspidserne på vippede VH sættes i papiret

B hoved skotter mod M2, blik på M2

M2 = >jam jar tænker på

G Ls gestus fastholdes

B Ls blik på M2 fastholdes

M2 når du< sir firs

G Ls gestus fastholdes

B Ls blik vander ud mod midt

Der er nøje korrespondance mellem hans gestikulation og mimik, alt efter hvem han taler med, og hvad der skal siges. Han er gået i gang med en forklaring med ledsagende gestus, idet

spørgsmålet kommer, og den gestus, han var ved at forberede i forbindelse med den tale, der var henvendt den lyshårede, den går tilbage i hvileposition. Herefter drejer han hovedet ca. 45 grader mod den ny taler, og hans blik vander fra M1 (den lyshårede) og ned i bordet. M2's (hende vi ikke kan se med dette kamera) spørgsmål efterfølges af en pause på 0,8 sekunder, hvor hans hænder er i hvileposition bag bordet, og blikket er nede i bordet. Så begynder han at sige noget, først et udtrykt "ø:hm:", hvorunder hænderne stadig er i hvileposition bag bordkanten. og blikket stadig er vendt mod bordet. Herefter er der en lang pause på hele 2,2 sekunder, hvorunder hans næste gestus bliver forberedt.

Det er nemlig noget karakteristisk ved gestik: Gestusen kommer ofte før talen, det er påvist af mange forskere, og de diskuterer også, hvorfor og hvilken funktion det har. Det vil føre for vidt her at komme ind på, hvorvidt gestikken hjælper talen, eller det er tankens forspring, der gør talen forsinket i højere grad end gestikken, det er en længere diskussion. Her skal det blot slås fast, at gestikken i sådanne tilfælde projicerer den efterfølgende tale. Det har bl.a. Schegloff påvist (Schegloff 1984). Det kan især være interessant ved ikoniske gestus, hvor det nogle gange er muligt at projicere det leksikalske indhold af den endnu ikke producerede tale, alene ud fra den producerede gestus.

Tilbage til afdelingsmødet: Under den lange pause på 2,2 sekunder forbereder lederen en gestus. Venstre hånd kommer frem bag bordkanten og bevæges opad, hånden vippe, sådan at fingrene er samlet og danner en vinkel på ca. 100 grader i forhold til håndryggen, og samme hånd føres nu langsomt frem og ned mod et stykke papir, der ligger på bordet. Blikket er stadig vendt nedad, mod bordet, men det er ikke hånden han kigger på. Det virker som et ufokuseret blik, hvor det ser ud som om, han er i færd med at lave et opslag i et mentalt leksikon.

Herefter kommer så selve korrektionen, hvor første del ytres ret hurtigt ">det=er jo kroner å øre det her<", så er der en mikropause, og så fortsætter han med "går på". Mens han siger dette, sættes fingerspidserne på den vippede venstre hånd ned i papiret. Det er en meget omhyggelig og præcis bevægelse. Med sit hoved giver han et lille kast mod venstre mod hende, der stillede spørgsmålet, og som nu er recipienten, og hans blik skifter nu fra at være vendt ufokuseret mod bordet til at være vendt mod hende. Alt det sker, mens han taler. Hun kommer straks ind med en ny taletur, og under denne fastholdes hans gestus, og i begyndelsen også hans blik, men så vander blikket ud midt foran ham.

Her var der i modsætning til selv-korrektionen fra før ikke tale om, at gestusen gik i frys, men derimod at den fulgte taleturen og hvem den var henvendt til. Og eftersom anden-korrektionen her udgjorde en selvstændig taletur, så blev den også ledsaget af en selvstændig

³ M2, M1, L: talere (medarbejdere og leder); G: gestik; B: blik; VH: venstre hånd; HÆ: hænder; HO: hoved.

gestus. Denne forskel er afgørende.

Nu har jeg valgt nogle eksempler ud, hvor der bliver gestikuleret under reparation. Der er imidlertid ikke altid gestikulation under reparation, og der foretages heller ikke altid reparation af gestik under verbal reparation. Måske forekommer det især, når der er tale om noget centralt i talen, der bliver repareret. Det kan jeg ikke udtale mig om på nuværende tidspunkt.

Stammende gestik?

Når jeg ser sådan noget her, så bliver jeg først og fremmest benøvet over, hvor avancerede talere vi allesammen er, at vi kan de her ting, uden at tænke nærmere over det, og at vi opfanger alle de her ting lynhurtigt i en samtale, mens vi tænker på indholdet af det sagte. Det er da fantastisk. Men samtidig så bliver jeg også lidt diabolisk og vil gerne se ekstreme, fordi hvis fx gestusen kan gå i frys, når der bliver repareret på talen, hvad så med folk, der stammer? Har de en masse gestikulation, der ikke kan komme ud af stedet, fordi de har problemer med at få produceret det talte? Derfor skal vi kort kigge på én, der stammer. Nu er det ikke sådan, at jeg har et særligt korpus af samtaler med folk, der stammer, men jeg har faktisk en telefonsamtale med en, der gør det, og den er jo ikke meget bevendt, når man nu vil se på kropssprog, og så har jeg også en gammel tv-udsendelse (Damernes Magasin, 6.2.92) med et incestoffer, der stammer, og hun stammer simpelthen på grund af det overgreb, hun har været udsat for.

I det meste af udsendelsen er kameraet desværre zoom'et helt ind på hende i nærbillede, men i enkelte uddrag kan man se lidt mere af hendes gestik. Det følgende ytrer hun lige efter at have forklaret, hvordan hun første gang blev udsat for seksuelt overgreb af sin stedfar, da hun var otte år gammel, hvordan moderen havde været aktivt medvirkende til, at det kunne finde sted, og i øvrigt til stede under forbrydelsen, læsende i et ugeblad. Hun bliver da spurgt af intervieweren, hvad der skete med hende i tiden lige efter, at hun var blevet misbrugt første gang. Hertil svarer hun, at det første overgreb førte til en periode på tre måneder, hvor hun slet ikke kunne tale, og da hun endelig begyndte at tale igen, så stammede hun voldsomt, værre end hun gør i dag.

Ex 5 (Incest, Kapere det i min krop)⁴

```
IE: {dar øhm (0.7)
    ((retter sig i stolen, overkrop giver et kast tilbage i stolen
    HÆ i hvilepos.))

{dar ho- h-
    ((VH op, forberedelse, VH udfoldes, tommel- og pegefinger udskilles let
    så stritter lidet, VH bevæges udad mod recipienten))

(0.8)
    ((gestus i frys))

det at (.) det (0.2) dar ske- sket det at (.)
    ((udfoldede VH laver hakkende, repetitiv bevægelse))

>det=jar ku simpenhen ikk
    ((VH stadig udfoldet, spiralbevægelse i luften))

ka<pér det i min (.) krop, (0.3)
    ((VH vendes indad mod talende og føres tilbage mod overkrop))

>så jar holdt< (0.2)
    ((VH drejes opad, gentagen bevægelse m. strittende fingre krop-foran))

op mæ å tale,
    ((VH ned (tilbage i hvilepos.?)))

(0.2) trø måneder, (0.3) å da jar så begyndt å tal igen så
```

Her kan man se, at den talende har en fuldstændig korresponderende gestik, der ligner dén, ikke-stammende talere har. Det ses, at skiftet fra hvileposition til aktiv gestikulation ledsager

⁴ G: gestik; B: blik; VH: venstre hånd; HÆ: hænder; HO: hoved.

turbegyndelsen. Der foretages endvidere et skifte tilbage til hvileposition, når hun bevæger sig mod mulig turafslutning. Når hun holder en lidt længere pause, så går gestus'en i fryz. Når hun hakker i det, så hakker gestus'en. Og når talen produceres flydende, så afvikles gestikken også flydende. Gestikken ledsager talen.

Konklusion

Konklusionen må derfor være, at der er en sammenhæng mellem det verbale og det non-verbale, og tilmed en meget stringent korrelation. Og ja, der sker noget med gestikken under reparation, men der lader til at være forskel på, om det er den talende selv, der reparerer, eller det er den anden. Og så ser mønstret ud til at holde for decideret stammen. Men naturligvis ville det kræve mere og bedre data at udforske dette yderligere.

Litteratur

- Goodwin, Charles. 1979. The Interactive Construction of a Sentence in Natural Conversation, in: G. Psathas (ed.): *Everyday Language: Studies in Ethnomethodology*, (New York: Irvington Press).
- Goodwin, Charles. 1981. *Conversational Organisation: Interaction between Speakers and Hearers*, New York: Academic Press.
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff & Gail Jefferson. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation, in: *Language* 50(4), pp. 696-735.
- Schegloff, Emanuel. 1984. On some gestures' relation to talk, in: J. Maxwell Atkinson & Heritage, John (eds.). *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*, Studies in Emotion and Social Interaction, (Cambridge, UK: Cambridge University Press), pp. 266-296.
- Schegloff, Emanuel, Gail Jefferson & Harvey Sacks. 1977. The preference for self-correction in the organization of repair for conversation, in: *Language*, 53, pp. 361-382.

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
8. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 2001

CITATER SOM DRAMATISERENDE TRÆK I UNGES OG VOKSNES SAMTALER

Af Rikke Buch Nielsen (Aarhus Universitet)

Indledning

Jeg har undersøgt forskellen på unges og voksnes brug af citater, som jeg anser for at være et af flere dramatiserende stiltræk i talesproget. Samtidig har jeg søgt at belyse, om dramatiserende citatbrug er et specifikt ungdomssprogligt fænomen, eller i hvor vid udstrækning træknet også er integreret i voksnes sprog. Citater definerer jeg som: *gengivelse af tale og tanker i direkte form*.

Undersøgelsen er baseret på direkte sammenligning af en gruppe unge og en gruppe voksne. En empirisk baseret sammenligning af unges og voksnes sprog er kun gjort i ringe grad i den hidtidige forskning, hvilket har overrasket mig. Den eneste forsker, jeg er stødt på, som har gennemført noget sådant, er Norrby (1997; 1998). Andre forskere har bevidst valgt ikke at lægge vægt på en direkte sammenligning, men satser på udelukkende at beskrive de unges sprog (fx Eriksson 1997:277f). Det bevirker efter min opfattelse, at man, når man læser resultater fra ungdomssprogsforskning, ofte bliver i tvivl om, hvorvidt de beskrevne træk kun er kendetegnende for unges sprog eller gælder generelt for mundtlig fremstilling. Som alternativ til en direkte sammenligning vælger nogle forskere at finde kontrolmateriale med voksne i andres forskning i tilsvarende talesproglige fænomener. Det er imidlertid også problematisk, fordi undersøgelserne ikke er lavet parallelt og resultaterne derfor ikke er direkte sammenlignelige.

Mine resultater er baseret på en kvalitativ analyse af en begrænset gruppe informanter. Derfor kan jeg kun pege på tendenser og ønsker ikke at generalisere ud fra resultaterne. Det skal desuden nævnes, at når jeg i den følgende gennemgang kommer med eksempler på forskelle mellem de to aldersgrupper, anskuer jeg grupperne som helheder. Der har selvfølgelig været individuelle forskelle mellem informanterne inden for de enkelte grupper, men der har vist sig nogle gennemgående mønstre, og det er disse, jeg vil fremhæve.

Udvælgelse af informanter og samtalsituation

Jeg har lavet fire båndoptagelser med samtaler mellem unge piger (13-14 år) og en tilsvarende